

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

I. Uluslararası **AHMED ZİYAÜDDİN GÜMÜŞHANEVÎ** Sempozyumu

03-05 Ekim 2013 - GÜMÜŞHANE

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler
Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN
Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ
Yrd. Doç. Dr. Adem ÇATAK

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

Ahmed Ziyaüddin Efendi'nin; Şemâili, Ailesi, Doğduğu-Çocukluğunun Geçtiği Muhit, Vefat Tarihi ve Kütüphaneleri

Hüseyin BUDAK*

Özet

Gümüşhaneli hazretleri örnek bir şahsiyettir. O, çeşitli çalışmaları ve çok yönlülüğü ile tüm topluma hitap etmektedir.

Giriş

Rahmetli Prof. Dr. M. Esad Coşan hocamız anlatmışlardı; Prof. Dr. Helmut Ritter; 'siz kendi yetiştirdiğiniz, gerçek büyük şahsiyetlerin değerini bilmiyorsunuz' demiş. İşte bu büyük şahsiyetlerden biri de Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî'dir. Gümüşhaneli hazretleri örnek bir şahsiyettir. Örnek şahsiyet denebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekir. Örnek şahsiyet; gerçek bir yaşantı sahibi olmalıdır. Hayali masal kahramanı olmamalı. Yaşayıp yaşamadığı tam olarak bilmeyen biri olmamalı, bu bakımdan Köroğlu örnek bir şahsiyet sayılamaz. Hayatı bilinebilir açık olmalı, karanlıkta kalan yönü olamamalıdır. Sosyal tarihçilere göre önder veya örnek şahsiyetin bir diğer özelliği ise toplumun tüm kesimlerine hitap etmelidir. Gümüşhanevî hazretleri çeşitli çalışmaları ve çok yönlülüğü ile tüm topluma hitap etmektedir. Yardımlaşma sandığı, matbaa, kütüphaneler... Bir özellikte yaptığı çalışmalar uygulanabilir ve kendisi de uygulamış olmalıdır. Yapılan çalışmaları kendisi uygulamış ve günümüzde halen uygulanmaktadır. İşte son dönem Osmanlı ulemasının önemli şahsiyetlerinden birisi 19. yüzyılda yaşamış ve günümüz dünyasına da etkileri bulunan, beynelmilel bir şahsiyet olan Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî önemli bir kültür değerimizdir.

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî (K.S.), hazretlerinin doğum tarihi tam olarak belli değildir. 1813 (H. 1228) veya 1819 (1235) yılında¹ Gümüşhane'de doğduğu belirtilmektedir. İlk ilimlerini Gümüşhane'de okumuş ve 8 yaşlarında Kur'an-ı Kerimi hatmetmiştir. 10 yaşlarında göç ettikleri Trabzon'da babasının ticaretine yardım ederken bir taraftan sarf ve nahiv ilimlerini ikmal etmiştir.² Trabzon'a göç sebebi olarak 1820-1830 arası sürüp giden Osmanlı'nın doğu sınırındaki savaşları da sayabiliriz. 1821 de başlayıp 28 Temmuz 1823 de sona eren Osmanlı-İran Savaşı ve ardından devam eden İran-Rus savaşı (1826-1828) ve Osmanlı- Rus savaşlarının (1828-1829)³ ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik durumlarında neden olduğu düşünülebilir.

Babasının dükkânına mal almak üzere İstanbul'a amcası ile geldiğinde 1247-1831 sonrası⁴ artık buradan Trabzon'a dönmek istemediğini bildirerek ilim merkezinde kalır. Beyazıt medresesinde ilme intisap eder. Orada iyi bir şahsın delaleti ve koruması ile ilimde hayli ilerler. O iyi zatın ölümü ile Mahmutpaşa medresesine de bulunan bir odaya taşınır. Oradan Süleymaniye

* Dr., Gümüşhane Eğitim Kültür ve Sağlık Vakfı

1 Mustafa Fevzi Efendi, *Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî Menkıbeleri* İnsan Yay. Çev. Tahir Hafızoğlu İst. 2010, S.131

2 Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Ramuz El- Ehadis*, L.Doğan-C. Akşit, Milsan, İst.,1982, sy. VII.

3 Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih* Der Yay. İst 2010, S.160-165, 170-171.

4 Gündüz, İrfan, *Gümüşhanevî Ahmet Ziyaüddin (K.S.) Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikatı*, Seha Neşriyat, İst.1984 , S. 14.

medresesinde okutulan derslere devam etmeye başlar. Hocaları günün sayılır âlimlerindendir. Sultan Abdülmecid'in hocası, huzur dersleri muhatabı, Şehri Hafız, Hacı, Esseyid Muhammed Emin Efendiden (V.1281-1864) dersler alır. Bir diğer hocası Kürt Hoca diye maruf, Sultan 2. Mahmut'un hocası Abdurrahman El- Harputî'dir. (1267-1851) Laz Osman Efendi bir diğer hocasıdır. Belki Doğu Karadenizde etkisinin sebeplerinden biridir. 1844 de üst icazet alır, Beyazıt dersiamlığına tayin olunur.⁵ Gümüşhane'deki hocaları ve İstanbul'daki hocaları tasavvufa meyyaldirler. 1844 yılından itibaren tasavvufa da yönelir. Alaca minare tekkesi şeyhi Abdulfettah Akri hazretlerinin sohbetlerine devam eder. İmam-ı Halidi Bağdadi'nin halifesi; Lübnan - Trablusşam Müftüsü Ahmet Bin Süleyman El-Ervadi' den hilafeti tamme ile icazet alır. (1848)⁶ Gümüşhanevî, 1859'dan itibaren (46 yaşlarındadır) Çağaloğlu'ndaki metrûk vaziyette bulunan "Fâtma Sultân Câmî-i Şerîfi"ni tamir, ihyâ ve imâr etmeye ve irşâd faaliyetlerini de buradan devâm ettirmeye başlar. İleride "Gümüşhanevî Dergâhı" olarak ün kazanacak olan bu mekâna Hazretin hânesini nakli ise 1875 senesidir. İlk hacı H.1280-1863 dedir. İskenderiye de 13 gün kalır. Z. H.1293 (1876)'da Şeyhül Harem Hacı Emin Paşa'nın kızı Havva Seher hanımla evlenir, 1877/1878 Doğu cephesinde Türk - Rus savaşına katılır.Trabzon üzerinden önce Kars cephesinde tüfek atarak savaşır. Bir ara Of 'a (birçok halifesinin olduğu yerdir) gelir, dersler verir sonra yeniden Batum cephesine gazaya gider. Dönüşünde yeniden hacca giderek Mısır'da 3 yıl kalır ve İstanbul'a döndüğünde tekkesine yerleşir. Kısa bir rahatsızlıktan sonra H.1311 Zilkadenin 7 sinde (13 Mayıs 1894) Pazar günü vefat ederek, Sultan 2.Abdülhamit'in müsadresiyle Süleymaniye Camii Haziresinde, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinin yanına defn olunmuştur. Kabri bugün bakımlı ve gayet iyi durumda olan bir ziyaretgâhtır.⁷

Ramuz El-Ehadis, Mecmuatül Ahzap, Camiül Usul, Kırk Hadis başta olmak üzere onlarca eseri vardır. Yetiştirdiği talebeleri Rusya Federasyonunda; Kazan'da ve Mısır dâhil dünyanın pek çok yerinde yolunu devam ettirdiler. 1-2 Haziran 2013 de İstanbul'da yapılan sempozyum'a gelen Mısır Tanta'daki tekkenin son şeyhinin oğlu Şeyh Ahmed Cude el-Bedevi El - Mehdi, Ebu Yezid bir konuşma yaptı. Konuşmasında Gümüşhanevî hazretlerinin büyük dedesi Şeyh Cude İsa İbrahim ile manevi âlemde bir bildiri ile imam Hüseyin camisinde görüştüklerini anlattı. Mısır'da kalmasında hocası Ervadi hazretlerinin Şam ve Mısır'da öğrenim görmesinin, Abdulfettah Efendinin Mısır'a nisbeten yakın olan Akra'lı olmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Doğduğu Ev ve Çocukluğunun Geçtiği Muhit

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî, Gümüşhane'nin Eskibağlar Mahallesinde, Emirler-Esenbağ diye bilinen semtte, eski adıyla Halgent'de doğmuştur. Evlerinin olduğu yerin yıkıntıları, bugünkü Gümüşhane - Bayburt yolunun hemen üzerindedir. Bugün İl Jandarma Komutanlığının karşı tarafına düşmektedir. Ev yeri Kemaliye Camiinin eski imamlarından Hafız Hasan Karakoç'un elindedir. Kendisine eşi vasıtasıyla veraset yoluyla intikal etmiştir. Coğrafi koordinatlarını Enlem: 40 derece 26 dakika 47 kuzey, Boylam: 39 derece 30. dakika 11 doğu olarak yaklaşık söyleyebiliriz.

İki yüzyıl öncesinde 19. yüzyılın başlarında Osmanlı'nın dağılma dönemidir. Sultan 2. Mahmut dönemi sonlarıdır. Bugün Doğu Karadenizin küçük bir ili olan ve Sultan Süleyman'ın emriyle kurulan bu şehrin elma bağlarının içinde, Tebriz- Trabzon ipek yolu kolunun üzerindeki evlerinde Gümüşhane de Horasan kökenli bir ailenin çocuğu olarak Ahmet Ziyaüddin doğar.⁸ Gümüşhane o zamanlar Osmanlı'nın bir sancağıdır. Madencilik eski önemini yitirmektedir.

5 A. Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Mecmuatul Ahzap Büyük Dua Kitabı* Ahmet Faik Arslantürkoglu Bahar Yay. s.26.

6 Kılıç, Rüya, "Osmanlı Devletinde Yönetim-Nakşibendî ilişkilerine Farklı Bakış Halidi Sürgünleri", *Tasavvuf Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 17, Sayfa: 103-119, Ankara, 2006. ' s. 114 Ervadi tahminen 1845 de istanbula geldi. Ve 1846 ' dan itibaren iki yıl Ayasofya' da hadis dersi okuttu.1848 de ise AZ. Gümüşhanevîye icazet verdi.

7 Eyice, Semavi, ' İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden Fatma Sultan Camii Ve Gümüşhaneli Dergâhı' Prof. Dr. S.Fahri Ülgener'e Armağan İÜ İktisat Fak. Mecmuası C. 43, Sayı. 1-4, İst 1987, s. 484.

8 San, Sabri Özcan, *Büyük Veli Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretleri Kitapçığı*, Ankara, Tarihsiz, s.7.

Yeni ipek yolunun üzerinde bağlar arasında evler bulunmaktadır. İşte bu Harşit çayı boyundaki yolun hemen üst tarafında Ahmet Ziyaüddinin ailesi yaşamaktadır. *Yol Harşit Deresinin bazen sağ ve bazen sol sahilini takip eder.*⁹ Bahçeler ve meyvelikler arasına serpilmiş yazlık evler sıralanırdı.¹⁰

20. Yüzyılın başlarında Vadi içinde gelişen şehir başlıca 4 mahalleden oluşur.¹¹ 1850 li yıllarda başlayıp¹² 20. yy. başlarında tamamlanan yol 1904 Trabzon salnamesine göre Vilayet dahilindeki yolların en işleği ve en ehemmiyetlisidir. Trabzondan sancak dahiline tulu 105 Km. den ibarettir. Bu yol ipek yolu üzeridir deve kervanları yük hayvanları buralardan geçmektedir. Meşhur tarihçi Hammer 1850’lerde yolun birkaç kilometresinin yapıldığını bahseder. Yol üzerinde konaklama için hanlar bulunmaktadır. Yolun 1860 yılında vadiye indirildiğini görmekteyiz.¹³ Gümüşhane’nin 19 yy sonlarında nüfusu bağlı köyleri ile 40.000 civarındaydı. Eskibağlar bölgesi hanların olduğu kervanların geçtiği bir yol güzergâhıdır.¹⁴

San; Emirler ismi ile ilgili olarak; ‘Gümüşhane’de bugünkü Eskibağlar mahallesinin eski resmi adı Emirler idi. Ama halk ağzındaki adı Halkent’tir, hiç değişmemiştir. Bu adın Halklarla yani Haldilerle bir ilişkisi düşünülebilir, demektedir. ... Ziyaiyye adlı kitabında bulundukları mahalleye adını verecek kadar nüfuzlu bir aileden olduklarını yazmaktadır’. San bu görüşe katılmadığını, Emirler adının verilmesini Arapların işgali döneminden kalmış olduğu görüşündedir.¹⁵

Ailesi

Ailesi hakkında etraflı bir bilgiye sahip değiliz. Babasının adı Mustafa, dedesi El-Hac Abdurrahman Efendidir.¹⁶ Dedesi o zamanlar hacca gitmiş ve ilim ehli bir zattır. Efendi denilmesi ilim ehli olduğuna işaret eder. İlk ilimlerini Gümüşhane’de 5 yaşında okumaya başlar. Sekiz yaşına gelince Kur’an-ı Kerim, Delail-i Hayrat, Kaside-i Bürde, ve Hizb-i Azam kıraatı için icazet aldı. 10 yaşında Trabzon’a aile göç ediyor.

9 San, Sabri Özcan, Trabzon Salnamelerinde Gümüşhane Sancağı, Gümüşhane Valiliği ve G. Ve Gümüşhane’yi Sevenler Hizmet Vakfı Yayını, No. 3, tarihsiz, s. 103.

10 Karpuz, Haşim, "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu Bildirleri 13-17 Haziran 1990 H. Prof. Dr. Nasuhi Ünal Karaarslan*, Ankara 1991.

11 San, Sabri Özcan, "Gümüşhane Müstakil Sancağındaki Mahalleler Aileler", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu Bildirleri 13-17 Haziran 1990, H. Prof. Dr. N.Ü. Karaarslan* Ankara 1991 s.119 ‘Gümüşhane eski Milletvekillerinden, ilerlemiş yaşında 1992 deki Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi sempozyumuna katılarak bir bildiri sunan rahmetli Sabri Özcan San şöyle bilgi vermektedir: ‘1922 de resmi dairelerin harşit vadisine eski şehirden taşınması ile yeni yerleşim oluşmuştur. ‘Eski şehrin halkı bugünkü Hacıemin Mahallesinden Sorda’ya kadar hepsine birden’ Bahçeler’ derdi. Aralarında bir çekişme vardı. Bahçelerde 4 mahalle vardı;1 Burhaneddin Mahallesi, Bu günkü Özcan mahallesi2 Saadettin Mah. Bu günkü Hasanbey, Daltaban ve Karşıyaka Mahallerini kapsar. Emirler daha önce, Emirler-i Atik Emireler-i Cedit diye ikiye ayrılırdı. Emirler-i atik: Çatalkaya’dan başlar, bu günkü mezarlığın çevresinde biterdi. Dört Osman Camii-diğer adıyla Gugul Camii bu mahalledendir. Büyük mürid Ahmet Ziyaüddin hazretleri bu mahalledendir.3.Emirler- i Cedit; mezarlıktan başlar, yeni yapılan (eski) transit yolun köprüsünün yanında biterdi. Tarhi bir aile olan Kadirbeyoğullarının asıl mahallesi burasıdır.4. Sorda- Bağlarbaşı: Bahçeler semtinin Bayburt’a doğru son mahallesi, bu günkü Bağlarbaşı mahallesidir...’

12 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çev. Dr. Mümin Çevik İst, 2010, c. 9 s: 2667 ‘1852 de İsmail Paşa köylüyü zorla çalıştırmak suretiyle Trabzon’dan memleket içine doğru bir şose yaptırmaya başlamış, fakat yalnız birkaç kilometresini tamamlattır’

13 San, Gümüşhane Sempozyumu 1990 ,s. 155: ‘1860 yılından sonra Trabzon yolunun genişleyip vadiye indirilmesi ile şehir... ‘

14 Kömürçüoğlu, Sabahattin. *Esintiler Yumağı*, Sy.81 Sone Yay.İst ,2006,S.81 “Bu yol üzerinde, bahçelerin dibinde dedem Kömürçüoğlu Ethem Ağanın ve babam Mehmet Ağanın hanları vardı. Bu hanlarda katırcı ve kervanların her türlü gereksinimleri karşılayacak bakkal, fırın, kahvehane, hayvan ve insanların yatıp kalkacağı yerler vardı. ... deve kervanlarını anımsıyorum: İran’dan gelip Trabzon’a geçen kervanları, bunlar bizim hanlarda kalırdı. develerin ağızlarına bir hamur verildikten sonra yattığı yerde yüklenirdi.... Yanlarında kara acemler olurdu...” Mahallenin sakinlerinden emekli öğretmen Sabahattin Kömürçüoğlu kendisiyle görüşmemizde; Babası Mehmet Ağa’nın Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi’den hiç bahsetmediğini fakat Ali Rıza Enişte ile bir bağlantısı olabileceğini anlattı. Ali Rıza Efendinin oğulları Behçet ve İsmet Efendilerin şehirde ilim gördüklerini, Behçet Efendinin doktor olduğunu anlattı. Lale hanımın torunları olduğunu bahsetti.

15 San, *Büyük Veli*, s. 6.

16 Kılıç, Dündar Ali <http://dundaralikilic.wordpress.com/makalelerim/ahmed-ziyauddin-gumushanevi-ve-kultur-mirasimiza-olan-katkilari/> Gümüşhanevi’nin dedesinin hacı olduğuna dair bilgi, Of- Çafaruksa Ahmet Efendi kütüphanesi vakfiyesinde geçmektedir.

Trabzonda Op. Dr. Münir Derman (1910-1980) anne tarafından Gümüşhaneli hazretlerinin soyundan olduğunu anlıyoruz. Büyük ninesi Gül hatundur. (Evliya Kadın) Yine Behçet Efendiler denilen ailenin Ahmed Ziyaüddin hazretleriyle bir irtibatı vardır. Ahmed Ziyaüddin hazretlerinin kızkardeşi Lale hanım'ın torunları eğitimlerini Ahmed Ziyaüddin hazretlerinin yanında İstanbul'da almışlardır.¹⁷

Bunların nüfus kayıtlarının araştırılması ile teyitine ihtiyaç vardır. Mükerrerem Kömürcüoğlundan aldığımız bilgiye göre; Gümüşhanevî hazretlerinin dedelerinin Eskibağlardaki arazisine Müsürlerin tarlaları denilmektedir. Kendisi geç yaşta evlenmiştir ve çocuğu olduğuna dair bilgi yoktur. Dedelerinin Horasan'dan (Orta Asya) geldiği rivayet edilir.¹⁸ Mahallede Temrenler, Şeyhoğulları, (Bilgiç) Emiroğulları, Kömürcüoğulları, Yücel (Refioğulları), Şahbenderler, Şahinkayalar gibi aileler yaşamaktaydı. Gümüşhane'de Mısırlıoğullarının Semerkant'tan geldiği ve Seyit oldukları, Eskicioğullarının da (Akagünler) yine Hz Ali'ye dayanan soyları olduğu belirtilmektedir.¹⁹ Yine Şeyhoğullarının (Bilgiçler) Hz. Ali soyundan olduğu belirtilmektedir

Gümüşhanevî Ahmet Ziyaüddin (KS), Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikatı ismiyle yayınlanan doktora tezinde Gündüz; Mustafa Fevzi Efendinin; Hediyet-ül Halidin isimli eserine dayanarak; *Gümüşhane'nin bir mahallesine adlarını verecek kadar geniş nüfuzlu 'Emirler' sülalesinden olması, köklü bir aileye mensup olduğunu gösterebilir.* demektedir.²⁰ Prof. Dr. Hamit Algar, Emir Külal ile ilgili *"Emir lakabı Hz.Peygamberin neslinden olduğunu işaret eder."* demektedir.²¹ Emirler mahallesinde doğması, mahallesine ismini verecek kadar nüfuzlu bir aileden olması, Horasan kökenli olması sebepleriyle Peygamber Efendimizin soyundan olabileceğini düşünülmektedir.²²

'Bu kitap her cihetten üstün ve eseriydi. Zamanın büyük âlim müritlerin hocası, salıkların mürşidi, nakşibendinin halifelerinden Seyyid Gümüşhaneli Ahmed Ziyaüddin Hazretleri... 'Ramuz el Ehadis takrizinde görüldüğü gibi seyyidliğinden bahsetmektedir.

Kendi dedeleri de Horasan tarafından gelerek Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine yerleşen merhum Prof. Dr. M. Esad Coşan seyyiddir. Yine Horasan kökenli Bir seyyid olan Hacı Bektaş Veli hakkında yaptığı doktora tezinde, *' Emevi baskıları sebebiyle Horasan bölgesinin Hazreti Ali neslinin ve taraftarlarının bir merkezi'* olduğunu belirtmektedir.²³ Ahmet Ziyaüddin hazretlerinin Emirler, Kömürcüoğulları ve Temren'lerle akrabalık ihtimali vardır. Bütün bunlara göre bugünde Kömürcüoğlu diye maruf bu ailenin yaşadığı semtte kız alış verişinin olması olağan ve muhtemeldir. Yani Ahmet Ziyaüddin Hazretlerinin kız kardeşini almış olabilirler ve sonuçta

17 San, *Büyük Veli*, s. 6 San'ın verdiği bilgi şöyledir; *' Trabzon Lisesi edebiyat öğretmenliğinden emekli Sabahat Komürcüoğlu (Ülker) hanımefendi'den aldığımız bir mektupta: 'Kız kardeşinin adı Lale idi. Benim babamın babaannesi idi. Komürcüoğullarından Ahmet Efendinin karısı idi. Bu hanım Ahmet Ziyaüddin Efendinin hizmetinde bulunmuş idi. O da aynı salıktendir. Kardeşine büyük saygı ve hayranlığı vardı. O'nun yanında öldü. Babamın annesi ölünce, babaanne olan Lale Hanım İstanbul'a gitmek istemiş. Ahmet Ziyaüddin efendiye mektup yazarak gelemeyeceğini bildirmiş. O da 'çocukları al buraya gel ' diye haber göndermiş. Böylece de babam İsmet Efendi, amcam Behçet efendi onun sorumluluğuna girdiler.'* İstanbul Eski İl Genel Meclis Üyelerinden Aziz Akhan; Mahmut Ağa diye bir zatın kendi ataları da olduğunu ve bu zatın üç oğlu olduğunu anlattı. Çinioğulları (gözlerinin mavi olmasından dolayı) denilen bu sülalenin Horasan tarafından geldiğini Erzurum'da bir akrabasının kaldığını. Bu üç oğuldan biri Çayırardı (Perek) köyüne biri Pirahmet ve bir kardeşinde Halgent'e yerleştiğini anlattı. Pirahmet köyüne yerleşen Molla Mehmet, Halgent'e yerleşen Ali, Perek'e yerleşen ise Mustafa ismindeki oğlu imiş. Halgent'e yerleşenlerin bir hanları olduğunu anlattı. Daha sonra bu sülaleye Kömürcüoğulları dendiğini, bahsetti.

18 San, *Büyük Veli*, s. 7 San; bir mektuptan bahseder. Aynı mahalleden olup (Emirler) 90 yaşını aşkın olarak 1985 de İzmir'de ölen Şeyhoğullarından İsmail Bilgiç; dosyamızdaki mektubunda *'Ahmet Ziyaüddin Hazretleri'nin dedesi, benim Büyük dedemle Horasan'dan gelmişlerdir.'* diyor.

19 San, *Gümüşhane Sempozyumu*, s.119.

20 Gündüz, *Gümüşhanevî*, s. 12.

21 Algar Hamid, "Emir Külal" (Ö.772/1370)', *İslam Ansiklopedisi* İst. 1995, c.11 S.137.

22 Arslan, Ahmet Turan, *Beyşehirli Ahmed Nuri Efendi*, İst.2008. s. 29 *'Bütün bunlar çağrışım yoluyla emirler mahallesinde doğmuş olan Gümüşhanevî merhumun da Seyyid olması ihtimalini aklıma getirmişti'* demektedir.

23 Coşan, M. Esad, *Makalat-ı Bektaş-ı Veli*, Server iletişim, İst. 2013, s. 26.

Ahmet Ziyaüddin Hazretleri dayı taraflarından olacaklardır. Yine San; şemâildeki benzerlik bakımından Ahmet Ziyaüddin Efendi hazretlerinin Kömürcüoğulları ailesinden olmasını ihtimal dâhilinde saymaktadır.²⁴ (24)

Şemâili

Vehleten zat-ı Cenab-ı hazreti Şeyhi görüp,
Der uzun boylu, azimülcüsse, servi nazenin
Kaddi diltusunda kil k acz kalır, ebkem zeban
Avsat ül kadd denmeye layık o zatı bihterin
Hazreti şeyh ol kadar mevzun idi ser ta kadem
Şah'ı ar'ar kamet-i zibaya misl olmaz hemin
Rengi ruyi gül gibidir sanki güldi rahleri
Gül yüzünde derlerin her danesi dürri semin
Mushaf-ı hüsn-i anın mest eyledi aşıkları
Vechi Feyza feyzine hayran olurdu salikin
Humreti galipti lakin ak idi veçhi Münir
Ruyi zibasında halin her biri fass-ı nihan²⁵

Sefine- i Evliya'da şöyle tarif edilmektedir: *Cemal-i latifleri nura müstağrak (gark olmuş) idi. Beyaz sakallı, başını tacı, vechindeki letafet, kendilerine revnak-ı diğer (ayrı bir güzellik) vermiş idi... Boyu mevzun, humreti galip, beyaz yüzlü, çekme burunlu, açık alınlı, mübarek sağ gözünün altında bir hal-i siyah olup müdevver çehreli, karagözlü, uzun kirpikli, beyaz sakallı başı metruş, idi. Entari giyerler hırka, cübbe biniş iktisa (ihtiyaç hissetme) buyururlar idi. Beyazı severler daima giyerlerdi.*²⁶ Büyük Dua Mecmuasında ' Bu mübarek zat geniş alınlı, uzun burunlu, ablak (dolgun, yuvarlak) yüzlü kara gözlü, uzun kirpikli, beyaz sakallı, nispeten uzun boyulu ve parlak simaya sahipti. Daima giydiği elbise beyazdı ve beyazı tercih ederdi deniyor.²⁷ San, Gümüşhanevî hazretlerini tarif ederek; *geniş alınlı, çekme burunlu, yuvarlak çehreli, uzun boylu, kara gözlü, uzun kirpikli olduğu Camiul Mutun isimli eserde yazılıdır*, demektedir. Bu anlatımın eski Emirler mahallesinin köklü ailelerinden olan Kömürcüoğullarına uyduğunu belirtmektedir.²⁸ Ruhul Arifin tercümesinde yazar : ' Müellif KS 2. Sultan Abdülhamid Han'ın has dostlarındandı. Arada sırada bir araya geldikleri, merhumun halifeleri tarafından ifade olunmuştur. Ufak tefek görünüşlü olmasına rağmen edep hayâ vakar ve tevazu timsali idi. Mübarek günlerde günün belli saatlerinde kendine mahsus havletleri vardı demektedir.²⁹ Burada ufak tefek olduğu yönündeki bilgi pek rastlamadığımız bir bilgi, ileri yaşımdan ve belki oruca meykinden dolayı söylenmiş olsa gerektir. Padişaha yakınlığı konusu ise ayrıca incelemeye değer bir konudur.

Bugün elimizde Ahmed Ziyaüddin hazretlerinin olduğu belirtilen bir fotoğraf var. Bu fotoğraf Gümüşhane Eski İl Milli Eğitim Müdür yardımcılarında, Kent Konseyi Başkanı Hasan Pir tarafından ilk olarak tanıtıldı. 1992 yılında yapılan Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî sempozyumda bu fotoğraf kullanıldıktan sonra daha fazla yaygınlaşmıştır. Gümüşhaneli yolunun meşayih'in'dan Mehmet Zahid Kotku Rh. A. bir sohbetinde Amerika'dan fotoğrafın geldiğini

24 San, Sabri Özcan, "A. Z. Gümüşhanevî Hayatı Üzerine", A. Z. G. Semp Bildirileri 11-12 Temmuz 1992 Cumartesi-Pazar, İst.-1992 Haz. N. Yılmaz Seha Neşriyat s. 52.

25 Mustafa Fevzi Efendi, *Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî Menkıbeleri*, İnsan Yay. Çev. Tahir Hafızoğlu İst. 2010, s.131.

26 Vassaf, Hüseyin, *Sefine-i Evliya*, İst. 1999 Çev. M. Akkuş- Ali Yılmaz s. 340.

27 Gümüşhanevî, *Mecmuatül Ahzab Tercümesi*, sy. 29.

28 San, *Büyük Veli*, s. 7.

29 Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Ruhul Arifin (İlahi Aşk)*, Pamuk Yayınları, Çev. Rahmi Serin, İst. 2002, s. 13-14.

söylemekte ve 'Gümüşhaneli hocamız Fetih camiinde iki dizi üzerine oturmuş, Kur'an okuyor' diye elimizdeki fotoğrafı tarif etmekte ve Gümüşhanevî hazretlerine ait olduğunu belirtmektedir. Hasan Pir, Erzurum'dan tanıştığı Prof. Dr. Şener Dilek 'den aldığını belirtmiştir.³⁰ O da Fotoğrafı, Trabzon'da fotoğrafçılık yapan Hüsnü Salimoğlu'dan aldığını Hasan beye belirtmiştir.

Mehmet Zahid Kotku'ya Amerika'da (Kanada) uzmanlık yapan Prof. Dr. Erman Tuncer'in gönderdiğini araştırmamızla tespit ettik. O da asker arkadaşı Trabzonlu Dr. Şükrü Hakyemez'den almıştır. (1975) Dr. Şükrü Hakyemez komşusu fotoğrafçı Hüsnü beye fotoğrafı kendisinin verdiğini söylemiştir. Dr. Şükrü bey fotoğrafı ise Atilla Mayda aracılığıyla aslen Gümüşhane'nin Köse Kabaktepe Köyünden (Şurut) olan ve o zamanlar Ankara'da yaşayan Pir Murat Baba diye maruf Melami meşreb olan Murat Ergün'den (v. 2009) almıştır. Bu fotoğrafı komşusu olan fotoğrafçı Hüsnü beye ve Prof. Dr. Erman Tuncer 'e verdiğini bahsetmiştir. Bir tasavvuf ehli olan ve Kabaktepe'deki Çağırğan Babanında soyundan gelen Murat Ergün 2009 yılında vefat etmiştir ve mezarı Kabaktepe'dedir. Fotoğraf hem de bu fotoğraftan yararlanılarak yapılmış olan baskıya göre şimdilik fotoğrafın Ahmet Ziyaüddin hazretlerine ait olduğunu doğru kabul etmek gerekir.

Vefat Tarihi

Mezar taşında vefat tarihi olarak 1311 sene 7 Zilkade olarak yazmaktadır. Bunun Türk tarih kurumu tarih çevirme kılavuzuna göre miladi karşılığı 13 Mayıs 1894 Pazar günüdür.

Menakıb'da ise:

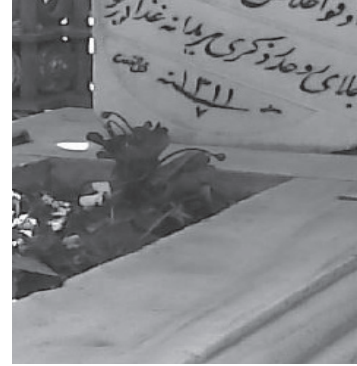
Sal-i hicretten bin üçyüz on bire
Vardığınca gel dinildi rehber
Bir bazar gün vakt-i subh idi meğer
Saat on olmuştu kavli-i muteber
Samin-i zilka'dede Kutb-u cihan
Vasıl oldu Hazrete bi-in ü an

(Şeyh hazretleri 1311 yılı zilkade ayının sekizinde, Pazar günü sabah sat 10 da hak rahmetine davet olunmuştur).³¹

Ruz-i şenbe saat onda heştümi zilkadede
Titredi arş Şah-ı kişmirim efendim el-fırak
Cumartesi günü zilkade ayının sekizinde saat onda
Padişahımdan ayrı düştüm, yüce arş titredi.
Söyledi Fevzi mücevher tarihi feryad idüb
Fahri bezmim mürşidim efendim el firak

Fevzi vefat tarihin feryat ederek söyledi:

'Meclisimin övücü olan mürşidim, pirim, efendimden ayrıldım'

(Manzumedeki son mısra ebced hesabıyla 1311 tarihini göstermektedir. 1311-1895)³²
Samin (A) : Sekiz Heşt (F) : Sekiz, yekşenbih (F) : Pazar, Ruzişenbe: Cumartesi, Şenbih(f) :Gün, Cumartesi.

30 Pir, Hasan, *Gümüşhane yazıları*, Gümüşhane 2009, s. 145.

31 Fevzi, *Menakıb*, s.171.

32 Fevzi, *Menakıb*, s. 199.

Mezar taşında yazan 7 Zilkade 1311 tarihini kabul edersek ve TTK kılavuzu vasıtasıyla miladiye çevirirsek 13 Mayıs 1894 Pazar bulunur.

Gün	13	7	1
Ay	Mayıs	Zilkade	Mayıs
Yıl	1894	1311	1310
Gün Adı		Pazar	

Ehlisünnet itikadı adlı esere Ubeydullah Küçük imzasıyla yazılan önsözde 25 Mayıs 1893 Pazar günü denmektedir.³³ Fakat birçok kaynaktan Ahmet Ziyaüddin hazretlerinin vefat tarihi olarak farklı tarihler zikredilmektedir. Çoğunlukla 13 Mayıs 1893 verildiği gibi 1894, 1895 yıllarına rastlanmaktadır. Mecmuatu'l-Ahzap, Büyük Dua Kitabı'nda yine 25 Mayıs 1893 pazar günü,³⁴ Mustafa Fevzi Efendinin Menakıb-ı Ziyaiyye adlı eserinde Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî menkıbeleri adıyla çevrilen eserde; vefatı 8 Zilkade 1311 olarak veriliyor. Miladi olarak vefat tarihi 25 Mayıs 1893 pazar olarak yazmaktadır. Butrus Ebu Mannah Mayıs 1894 vermektedir.³⁵ Yine Prof. Dr. Semavi Eyice 1894 tarihini vermektedir.³⁶ Sabri Özcan San da 25 Mayıs 1893 tarihini vermektedir. Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı müellifleri adlı eserinde başlıkta vefat tarihini 1311:1893 olarak çevrilmektedir. Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı müellifleri adlı eserinde şöyle ifade edilmektedir: "*Gümüşhaneli Ahmed Ziyaüddin Efendi 1311=1893 Halidiyye şeyhlerinin faziletliyelerinden bir zat olup uzun müddet İstanbul'da tarikatın yayılması, din ilimlerinin tahsili ile vaktini geçirerek 1311 h.de vefat etti. Süleymaniye Camisi şerifi avlusunda medfundur.*"³⁷ Bursalı Tahir Efendinin Osmanlı Müellifleri adlı eserinde 1893 yazılması sonrası bu kabulün devam ettiği görülmektedir. Buradan iktibasen 1893 yılı yazıla gelmiştir

Gündüz, Gümüşhanevî'nin vefat gününü '8 Zilkade Pazar olarak veren kaynaklarda bir yanlışlığın mevcudiyeti dikkatimizi çekmektedir 'diyor.³⁸ 13 Mayıs 1893 Pazar saat on demektir. Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kılavuzunda 7 Zilkade 1311 hicri tarihin miladi karşılığı 13 Mayıs 1894 olarak verilmektedir. Tarih çevirme kılavuzuna göre 13 Mayıs 1893, 26 şevval 1310 tarihine, 25 Mayıs 1893 7 Zilkade 1310 tarihine denk gelmektedir.

Elle hesaplama hicri den miladiye³⁹ hesaplırsak: 1311 /33:39.42 (A sayısı) (Burada küsüratı tam sayıya çevirmeden sorun kaynaklanmış olanabilir. 39 kabul edilirse 1894, 40 kabul edilirse 1893 çıkacaktır) 1311-39: 1272 – 1272+622:1894

Belge 1: Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us yazma eserler bölümünde bulduğumuz 1 Muharrem 1312 tarihli İkdam Gazetesi hazretin vefat tarihine en yakın belgedir.⁴⁰ Başlığında :1 Muharrem 1312: ...23 Haziran 1410 Rumi... 5 Temmuz 1894 yazmaktadır.

Geriye gidersek Muharrem'den önce

1 Zilhicce 1311	6 Haziran 1894
1 Zilkade 1311	7 Mayıs 1894
7 Zilkade 1311	13 Mayıs 1894 bulunur.

33 Gümüşhanevî, A.Z. *Ehl-i Sünnet İtikadı (Câmiu'l-Mütûn Tercümesi)*, Bedir Yayınları İst. 1996-1417 Çev. Fuad Günel-Abdülkadir Kabakçı s. 25.

34 Gümüşhanevî, M. *Ahzap*, s. 29.

35 İlim ve Sanat Dergisi sayı 37, Kasım 1987, Butrus Abu Mannah Ş.Ahmed Z. *El-Gümüşhanevî ve Halidi-ziyai Tekkesi (Altıkol)*, s.4.

36 Eyice, Ülgener'e Armağan, s. 484.

37 Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 1299-1915, Sad., A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İst.1975 s: 157.

38 Gündüz. *Gümüşhanevî*, s. 1997.

39 *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Dağlı, Y. ve Üçer, C., Tarih Çevirme Kılavuzu (italik) TTK Yay., Ankara 1997, s. 174.

40 İkdam Gazetesi, 5 Temmuz 1894, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Nadir Eserler Bölümü, No.110/1.

Ahmet Turan Arslan tarafından sunulan sempozyum bildirisinde hazretin vefatından sonra sultana yazılan arıza (rapor) da daraporun 8 zilkade 1311 de padişaha sunulduğu ve bir gün evvel defnedildiği bahsedilmektedir. 3640 numaralı ve 8 zilkade 3311-2 mayıs 1310 tarihli arizada cenaze namazının Süleymaniye'de kılındığını ve evvelki gün Saat 9'da vefat ettiğini yazmaktadır.⁴¹

Diğer bir belge *Partie Orientale* adlı gazetenin 16.sayısı;⁴²

Başlığı: Anne- 29 aout/10 September 1893

Aghostos 1309 (Anne Financiere Ottomane)- 28 Sepher 1311 (Hegire)

Hicri tarihin miladiye çevrilmesinde bir hata yapıldığı görülmektedir.⁴³

Görüldüğü gibi H. 28 Sefer 1311- 10 Eylül 1893 Miladi 29 Ağustos 1309 Rumi görülmektedir. (TTK tarih çevirme klavuzuna göre 1 gün fark etmektedir.)⁴⁴

Doğru olarak 1894 yılını: Semavi Eyice, Butrus Ebu Mannah ve Sefine Evliya'da Vassaf⁴⁵ vermektedir

Menakıb da Mustafa Fevzi Efendi Cenaze namazı ile ilgili bilgi vermekte ve Beyazıt Camiinde öğlenden ikinci namazına kadar beklediğini yazmaktadır.

Çün cenaze geldi havliya tamam
Mescide girmezdi asla has ü am
(cenaze avluya geldi fakat halk ve seçkinler camiye girmezdi.

...

Gördüler bu hale yok bir çare hiç
Kimse doymaz rüyeti dildare hiç
Koydular tabutu mescide heman,
Girdi ol dem mescide pir ü civan

Sevdiklerinin yüzün görmeye doymaz, camiye kimse girmeyince çaresiz tabutu camiden içeri aldılar. O zaman genç yaşlı herkes camiye girdi.

Öğleyi kıldık oturduk, pür figan
Çün irade gelmedi, ol zaman
Öğle namazını kıldık figan içinde oturduk
Çünkü padişah iradesi gelmemiş
Hazreti Eşref Efendi zi safa
Birde gördük geldi ol kan-ı vefa
Çünkü gitmiş Hazreti Hakana ol
Vakayı ihbar için sultana ol

41 Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî 1992 Sempozyum Bildirileri, s.118.

42 Nicles Nicoleides, *Partie Orientale*, No.16, Paris 1893, Belediye Kütüphanesi No.338.

43 http://tr.wikipedia.org/wiki/Hicri_takvim Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Devleti'nde hicrî takvim her sahada resmî takvim olarak kullanılıyordu, yılbaşı 1 Muharrem'di Tanzimat Dönemi'nde 13 Mart 1840 miladî tarihi 1 Mart 1256 cuma günü olarak Rumî takvimin yılbaşı kabul edildi. Bu tarihten sonra çift takvim uygulaması başladı, aynı anda hem hicrî takvim hem de Rumî takvim 1870 miladî yılına kadar birlikte uygulandı. Hicrî takvim ay yılına göre Rumi takvim ise güneş yılı esaslı hesaplandığı için hicri takvimde senenin son günü Rumî takvimin çıkışan senesinden her yıl 11 gün daha geriye düşüyordu. İkiliğin önlenmesi için o tarihten sonra artık sadece Rumî takvim kullanılmaya başlandı. Rumî takvim, batının kullandığı Gregoryen miladî takvimden 13 gün gerideydi. Rumi ile miladi arasında -her iki takvim de güneş yılı esasına göre düzenlendiği için- aradaki 13 günlük fark sabitti, böylece hicrî takvimin aksine mevsimlerin hep aynı aylara denk gelmesi temin edilmiş oldu, yıl farkı da takvimin başladığı zamanki fark olan 584 yıla sabitlenmiş oldu. Bu fark; Rumi Takvim'in Julyen Takvimi'ni, miladi takvimin ise Gregoryen Takvimi'ni esas almasından ileri gelir. 8 Şubat 1332 tarih ve 125 sayılı kanunla Julyen esaslı Rumî takvim yürürlükten kaldırılarak Gregoryen esaslı Rumî takvime geçildi. Bu değişiklik miladî takvimde 1917 senesine denk gelir.

44 Dağlı, *Klavuz.*, c.5, s. 291.

45 Vassaf, *Sefine*, s. 343 '8 Zilkade 1311 / 14 Mayıs 1894 pazar gün azimi dar-iahirete oldular' demektedir.

Hazreti Eşref Efendi nihayet bir de gördük ki geldi.

Çünkü Hazreti Pir' in vefatını Padişah Hazretlerine bildirmek için saraya gitmiş...

....

Ol kadar gelmişti zengin ü fakir

Bayazıd almaz dı bir cemi gafir

Vakt-i asr olmuştu ki kıldık salât

Hazrete olsun salât —ı tayyibat⁴⁶ (45)

Canaze namazına gelen kalabalık zengin ve fakirlerden oluşan cemaati camii almadı. İkinci vakti olunca cenaze namazı kıldık, hazrete selamlar ve rahmetler olsun.

Hazreti Abdulhamid-i tacdar

Ol Şehinşah-ı cenab-ı payidar

Gönderip memur ı mahsuslar adid

Anlara itmişti ferman-ı ekid.

Abdülhamid Han birçok özel memurlar göndermiş, onlara sıkı emirler vermiş. Bazıları kabrinde memur oldular bazıları feyziyle mesrur oldular.

Halidi ve Sünni - Hanefi gelenekte Sultana yakın olmaktan kaçınılır. Bu konu ayrıca incelemeye değer bir konudur. Mustafa Kara⁴⁷ ve Gündüz'ün tasavvuftaki Sultana tavsiyelerinde bulunma şeklinde özetlenebilecek geleneğe Ahmed Ziyaüddin Efendininde uyduğunu, Sultan 2. Abdülhamid'e yazdığı maddeler halindeki⁴⁸ mektuptan da görmekteyiz. Prof. Dr. Butrus Abu Mannah; *'Bazen kendisinden Saray'a gelmesi istenirdi. Bu minval üzere padişahla arkadaşça sohbetleri oldu ki bu durum Hamid Algar'ı Gümüşhanevî'nin sırdaşı olduğu fikrine götürmüştü. Şeyh 1894 Mayıs'ında vefat ettiğinde Sultan O'nun Süleymaniye Camii kabristanına defnedilmesini emretmiş ve Gümüşhanevî'ye verilen önemin işareti olarak bir temsilcisini cenaze törenine göndermişti.'*⁴⁹ (48) Diyerek yakın ilgiden bahsetmektedir. Menakıbdaki ifadelerden Hazretin Naaşını öğlen namazına Beyazıt cami avlusuna öğlen namazında getirildiği sevenlerinin avluda beklediği bir türlü camiye girmediği ve alışılmamış bir şey olmasına rağmen cenezenin camii içine alınması ile cemaatin camiye girdiği; Padişah'tan ikindiye kadar defin izni gelmediği görülmektedir. Mükerrrem Kömürcüoğlu'nun elimizdeki mektubuna göre: Padişah önce Aksaray'da Valide Caminin yanına defnedilmesini emretmiş. Bilindiği gibi Pertevniyal Valide Sultan (V. 1883) Gümüşhanevî hazretlerinin sevenlerindendir. Fakat sonrdan Süleymaniye'ye defnine izin vermiştir.

Padişahla son zamanlarda mesafeli olduğunu bahsetmektedir.⁵⁰ Bu görüş Padişahla her zaman görüştüğünden çok Halidi – Sünni-Hanefi gelenekle de uyusmaktadır.

Bir bazar gün vakt-i subh idi meğer

Saat on olmuştu kavl-i muteber

Vefat saati konusunda Fevzi, Ziyaiyye de sabah saat on sularında vefat ettiğini belirtmektedir. Şeyh hazretleri 1311 yılı zilkade ayının sekizinde, Pazar günü sabah onda hak rahmetine

46 Fevzi, *Menakıb*, s. 169

47 Kara, Mustafa, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, Sır Yay 2009 S. 329. Sultan ve şeyh efendi ilişkisini şöyle ifade etmektedir: 'onlardan biz bir şey istememeye dikkat ederiz. Ayaklarına gitmeyiz. Bize gelirlerse memnun oluruz. Danışirlarsa doğru bildiğimizi söyleriz.

48 Uluslararası Ahmet Ziyaüddin sempozyumunda (1-2 Haziran 2013- İst.) Osman Gördebil (arşiv uzmanı) tarafından 'Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevînin toplumsal hayata yönelik Padişah'a gönderdiği mektu başlığı' ile ilgi çekici bir bildiri ile sunulmuştur.

49 *İlim ve Sanat Dergisi*, sayı 37, Kasım 1987, Butrus Abu Mannah Ahmed Z. El-Gümüşhanevî ve Halidi-ziyai Tekkesi (Altıkolü) sy.4.

50 Mektupda Mükerrrem Kömürcüoğlu şöyle yazmaktadır: 'Öldüğünde Padişah 2. Abdülhamid'le arası iyi değilmiş. Padişah Aksaray'da, Valide Sultan caminin yanındaki mezarlığa defnedilmesini emretmiş...' demektedir.

davet olunmuştur.⁵¹ San, Pazar seheridir demektir.⁵² Yukarıda menakıbdan geçen beyitte saat 10' da vefat ettiği belirtiliyor. Güneşin batışı alaturka saate göre 12'dir. Sabah güneş doğduğunda ise bu günkü saate göre sabah 05 civarında vuku bulduğunu belirtebiliriz. Mayısta 19-20 civarında güneşin battığı kabul edilirse ve güneş doğuşu ise 05 gibi kabul edilebilir. Bu durumda sabah saat 10 olmuş olur. Alaturka saat uygulamasında günler akşam ezanıyla başlar akşam ezanıyla biterdi. Saat on tabirinden de alaturka saati⁵³ (52) anlamak lazım geldiği kanaatindeyim. Vefat saati bu günkü saatle 10 civarında olsaydı. Duha vakti denmesi gerekirdi.

Kütüphaneleri

Merkez İstanbul, Of, Rize ve Bayburt'ta kütüphaneleri vardı.

1. Of- Uğurlu Çufuruksa Hacı Ahmet Kütüphanesi: 305 kitap var. 100 tanesi yazma.(44) 800 kitap (Dündar Ali Kılıç) binası halen ayakta. İçinde kalan kitaplar muhafaza edilmektedir. 1282 (1866-1867) yılında kurulmuştur. Kitabede tamam oldu kütüphane 1284 yazılmaktadır.⁵⁴

2. Bayburt Ziyaiyye Kütüphanesi: 1871 de kurulmuştur. Yakutiye Camii yanında bulunuyordu. 1900 yılı Maarif Salnamesine göre içerisinde 876 kitap vardır.1918 yılında Rus işgali döneminde yakılmıştır. İçindeki eserde yağmalanmıştır.⁵⁵

3. Rize Gümüşhanevî Kütüphanesi: Piriçelebi Mahallesinde, Semerkandi Şeyh Ali Efendi türbesi civarında Altıkulaç Hacı Ali Efendi Medresesi bitişiğinde (bu gün itibariyle Şeyh Camiin üstünde) ashab-ı hayratın müceddedin bina ve inşa ettikleri muvakkithane üstünde kargir bir yapı idi. 1876 yılında kurulmuştur.

4. İstanbul Merkez Fatma Sultan Kütüphanesi: Kitaplar İstanbul Müftülüğü arşivlerine ve Süleymaniye Kütüphanesine aktarılmıştır.

Rusların 1. Dünya savaşı sırasında Doğu cephesinde bölgeyi işgali sırasında yağmalayıp Tiflis'e götürdükleri kitapların geri alınması için şark orduları kumandanı Kazım Karabekir paşaya yazdığı mektuptan anlaşıldığına göre Gümüşhanevi Ahmet Ziyaüddin adına Of, Rize ve Bayburt'ta kurulan vakıf kütüphanelerinin mütevelleğini Osman Niyazi Efendi yürütmüştür. Daha sonra Feriştad Efendi bu görevi devam ettirmiştir.⁵⁶ Güneyce'de Şeyh Osman Niyazi Efendi tarafından yapılan kütüphane halen açıktır. Kütüphane Cami altındadır. Ahşap caminin altında Gümüşhanevî hazretlerinin mührünü taşıyan orijinal taş baskı ve el yazması nüshalar tarafımızdan da görülmüştür. Camiinin yanında Osman Niyazi Efendi kabri bulunmaktadır. Mezar taşı Gümüşhanevî hazretlerinin mezartaşına benzemektedir. Yetkililer İstanbul'dan mezar taşının gönderildiğini bahsetmişlerdir.

51 Fevzi, *Menakıb*, s. 171.

52 San, *Büyük Veli*, s. 11.

53 Alaturka saat: Güneşin batışında 12'yi gösterecek şekilde ayarlanmış saat. Hangi mevsim olursa olsun aynı saatte güneşin konumunun (doğu batı düzleminde) aynı olduğu saattir. şöyle ki: güneş tam batışında saat 12'dir (günümüz saatinde güneş en tepedeyken saat 12'dir). Örneğin 1 Temmuzda alaturka saat 12'yi gösterdiğinde alafanga saat 19.45 + 1 saat yaz uygulaması 20.45'i gösterir.1 Ocakta ise alaturka saat 12'yi gösterdiğinde alafanga saat 16.50'yi gösterir (bu rakamları güney yarımkürede denemeyin) yani alaturka saat günü 24 eşit zaman dilimine bölünmüş değildir. Alaturka saat yaz, kış, günün her saati aynı aydınlık zamana rastlardı. Saat 4 deyince hangi mevsim olursa olsun güneşin aynı pozisyonuna tekabül ederdi. Amaç namaz vakitlerinden sapmamaktır. Tanzimat fermânıyla birlikte ticari hayattan sonra 1 ocak 1926'dan itibaren yürürlüğe giren 26 Aralık 1925 tarih ve 697 sayılı kanunla uygulamadan tamamen kalkmıştır.

54 Kara, İsmail, *Gümüşhanevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce- Rizedeki Tekkesi*, Dergah yay. İst 2009 S.21.

55 <http://dunaralilikilic.wordpress.com/makalelerim/ahmed-ziyaüddin-gumushanevi-ve-kultur-mirasimiza-olan-katkilari/> 1871 yılında kurulan ve adını meşhur Ziyaiye Kütüphanesi, 1918 yılında yakılmış ve bin 876 eser de yağmalanmıştır. Ziyaiye Kütüphanesi'nin Maarif Salnamesi'ne göre Bayburt'ta Yakutiye Camisi'nin yanında bina edilmiştir. Ziyaiye Kütüphanesi'nin, 1900 yılına ait Erzurum Maarif Salnamesi'ne göre ise tam bin 876 esere bulunmaktadır.

56 Yavuz, Yusuf Şevki, "Feriştad Efendi (1866-1929)" *DİA*, İst. 1995, Cilt 12 s.414.

Sonuç

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî, genç yaşta İstanbul'a gelmiş bir ömür ilim ve irfan içerisinde geçmiştir.'Devrinde onun gibi hadis âlimi ancak Hint diyarında bulunabilirdi 'denilen bir hadis âlimidir. Prof. Dr. Hamit Algar'ın klasik hadis ilminin son büyük abidesi olan Ramuz El-Ehadis isimli büyük hadis derlemesi'⁵⁷ diyerek vasıflandırdığı eseri yanında onlarca eser yazmıştır. Sukuti bir arif ve mürşid olan Ahmet Ziyaüddin hazretleri mektup yazıp sultan gönderecek kadar yanlış gidişat konusunda uyarıda bulunmuştur. Eserlerinin bugün dahi okunduğu bu âlim zatın kabri Süleymaniye Camiinde Kanuni Sultan Süleyman'ın kabrinin hemen giriş tarafındadır. Süleymaniye haziresindeki kabir taşında yazılanlar aslında çok şey anlatmaktadır; Muhaddisin-i Kiramdan, meşayihlerin övünç kaynağı, El-Hac gibi sıfatların kullanıldığını görmekteyiz.

1. Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî 13 Mayıs 1894 Pazar günü sabah güneş doğumuna doğru, Saat 05 sıralarında hakka yürümüştür.

2. Gümüşhanenin Emirler-i Atik semtinde bugünkü Eskibağlar mahallesinde doğmuştur.

3. Mahallede o zamanlar Kömürcüoğulları, Temerenler (Müsürler), Yüceller Bilgiçler, Şahbenderler gibi aileler yaşamaktadır. Gümüşhane'de Mısrıoğullarının Eskicioğulları ve Bilgiçlerin Peygamberimiz (SAV) soyundan geldikleri belirtilmektedir. Ahmet Ziyaüddin hazretlerinin Gümüşhane'den Temrenler ve Kömürcüoğulları ile Trabzon'da ise Dr. Münir Derman 'la akrabalık bağları olduğu düşünülebilir. Konunun nüfus kayıtları ile de teyidi ve araştırılması gerekmektedir

4. Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî hazretlerinin fotoğrafı konusunda, gerek M. Zahid Kotku ve Prof. Dr. Erman Tuncer üzerinden gerekse Hasan Pir vasıtasıyla Ankara'dan Gümüşhane Kabaktepe köyünde doğmuş olan Pir Murat Babaya ulaşılmıştır.

Gümüşhane Üniversitesi bünyesinde kurulacak Ahmet Ziyaüddin Araştırmaları Merkezi ile önemli bir adım daha atılmış olacaktır. Yine İlahiyat Fakültesi Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî İlahiyat Fakültesi ismi verilmesi isabetli bir karar olacaktır.

57 Algar, Hamid, *Nakşibendilik*, İnsan Yayınları, İst 2007 s. 48.

Kaynakça

- A. Z.G. Sempozyum Bildirileri, Haz. Dr. Necdet Yılmaz, Seha Neşriyat, İst.1992
- Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Ruhul Arifin (İlahi Aşk)* Pamuk Yayınları Çev. Rahmi Serin, İst. 2002
- Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Ehl-i Sünnet İtikadı (Camiul Mutun Tercümesi)*, Bedir Yayınları İst. 1996-1417 Çev. Fuad Günel-Abdülkadir Kabakçı
- Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Mecmuatul Ahzap* Büyük Dua Kitabı, Ahmet Faik Arslantürkoğlu, Bahar Yay. Tarihsiz
- Ahmet Z., Gümüşhanevî, *Ramuz El- Ehadis*, L.Doğan-C. Akşit, Milsan, İst.,1982
- Arslan, Ahmet Turan 'Beyşehirli Ahmed Nuri Efendi' İst.2008.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 1299-1915, Sad., A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İst.1975
- Coşan, M. Esad, 'Makalat-ı Hacıbektaşlı Veli' 'Server iletişim, İst. 2013,
- DİB. *İslam Ansiklopedisi* İst.1995, C.11 ,12,13
- Eyice, Semavi,' İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden Fatma Sultan Camii Ve Gümüşhaneli Dergâhı' Prof. Dr. S.Fahri Ülgener'e Armağan İÜ İktisat Fak. Mecmuası C. 43, Sayı. 1-4, İst 1987,
- Geçmişten Günümüze Gümüşhane Sempozyum Bildirleri 13-17 Haziran 1990, Haz. Prof. Dr Nasuhi Ünal Karaarslan, Ankara 1991
- Gündüz, İrfan, *Gümüşhanevî Ahmet Ziyaüddin (K.S) Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikatı*, Seha Neşriyat, İst.1984
- Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çev. Dr Mümin Çevik, İst., 2010, C. 9.
- İlim ve Sanat Dergisi Sayı: 37, Kasım 1987, Butrus Abu Mannah Ş.Ahmed Z. El-Gümüşhanevî ve Halidi-ziyai Tekkesi (Altıkolü)
- Kara, İsmail, 'Gümüşhanevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce- Rizedeki Tekkesi, 'Der-gah Y. İst. 2009
- Kara, Mustafa, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar* Sır Y. 2004
- Kılıç, Rüya,' Osmanlı Devletinde Yönetim-Nakşibendî ilişkilerine Farklı Bakış Halidi Sürgünleri Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Sayı: 17, Sayfa: 103-119, Ankara, 2006. '
- Körmürcüoğlu, Sabahattin. *Esintiler Yumağı*, Sy.81 Sone Yay. İst, 2006,
- Mustafa Fevzi Efendi, , *Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî Menkıbeleri* İnsan Yay. Çev. Tahir Hafızoğlu İst. 2010,
- Pir, Hasan, *Gümüşhane yazıları*, Gümüşhane 2009
- San, Sabri Özcan, *Büyük Veli Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretleri Kitapçığı*, Tarihsiz
- San, Sabri Özcan, *Rusların Gümüşhane İlini İşgali*, Meb Yay. İst. 1993
- San, Sabri Özcan, *Trabzon Salnamelerinde Gümüşhane Sancağı*, Gümüşhane Valiliği ve G. Ve Gümüşhane'yi Sevenler Vakfı Yayını, Yayın No 3.Tarihsiz
- Tarih Çevirme Klavuzu. Y. Dağlı-Cumhur Üçer, 5. Cilt TTK Yayınları
- Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih* Der Yay. İst. 2010
- Vassaf, Hüseyin, *Sefine-i Evliya* Seha Neş.İst. 1999 Çev. M. Akkuş- Ali Yılmaz
- Yavuz, Yusuf Şevki, 'Ferşad Efendi (1866-1929)' DİA, İst. 1995, Cilt 12